

Endüstri Mirasının Dönüşümünde Kayseri Örneği: Büyük Ambar Binası

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin endüstrileştirilmesi girişimleri kapsamında gerçekleştirildi. Türk-Sovyet işbirliğiyle hayata geçirilen kompleks için 1933'te Moskova'da Turkstroj adıyla bir şirket kurulmuş ve mimari tasarım ekibinin başına İvan Nikolaev getirilmişti. Müteahhitlik hizmetleri Abdurrahman Naci Demirağ tarafından yürütülen fabrika, 16 Eylül 1935 günü etkinliğe başladı. 1999'da kullanım dışı kalan kompleksin Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü'ne dönüşümü sürecinde, Büyük Ambar Binası eğitim, araştırma ve toplantı etkinliklerine evsahipliği yapacak bir buluşma noktası olarak tasarlandı.

Nilüfer Baturayoğlu Yöney ■ Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası, Nazilli Basma Fabrikası ile birlikte, ilk beş yıllık kalkınma planının en büyük yatırımdır. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş politikalarını, milli eğitim, sosyal ve kültürel gelişim, demokratikleşme, sanayileşme ve ekonomik büyüme hedeflerine odaklanan bir modernleşme ve laikleşme süreci izlemiştir. 1929 yılında, Lozan Antlaşması'nın ekonomik yaptırımları sona ererken başlayan Dünya Ekonomik Krizi, ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemiş; tarım ürünlerinin fiyatları ile ihracat hacminde yaşanan %65-80 oranındaki büyük düşüş, 1927 Sanayii Teşvik Yasası'nı izleyerek, 1932-1933 yıllarında hazırlanan ilk beş yıllık kalkınma planında tüm ulusal

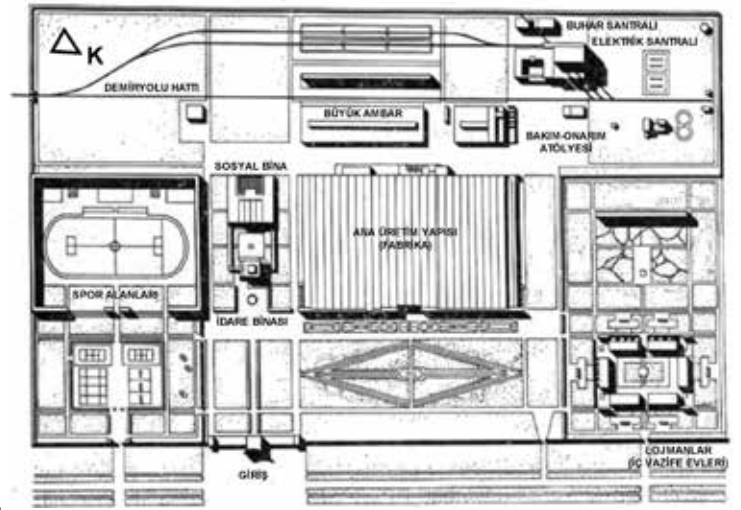
kaynakların sanayileşme ve buna ilişkin altyapının geliştirilmesine yönlendirilmesi ile sonuçlanmıştır¹. İlk kalkınma planı hazırlıklarıyla eşzamanlı olarak 1932 yılında keşif çalışmaları yürüten Sovyet uzmanlar, Kayseri ve Nazilli fabrikalarının kurulmasını önermiştir². 1933 yılında Moskova'da Turkstroj adıyla bir şirket yapılandırılarak, uzmanlardan İvan Nikolaev³ mimari tasarım ekibinin başına getirilmiştir. Üç fabrika için 1932'de üzerinde anlaşılan 8 milyon ABD Doları değerindeki 20 yıl vadeli Sovyet kredisi 1934'te gelmiş⁴, müteahhit Abdurrahman Naci Demirağ, 20 Mayıs 1934 tarihinde inşaaat başlamış ve kompleks 16 Eylül 1935 günü açılmıştır⁵.

1926 yılında kent merkezinin güneyindeki

askeri bölgede inşa edilen Tayyare Fabrikası'nın aksine, Sümerbank Bez Fabrikası, Kayseri'nin kuzey gelişim koridoru üzerinde, 1932'de tamamlanan ve Çukurova'yı Orta Anadolu'ya bağlayan demiryolu hattı ve istasyonuna yakın bir konumda, yaklaşık 922.500 m²'lik bataklık alanda kurulmuştur. Dik açılı ızgara plan sistemiyle düzenlenen yerleşkede, büyük tabanlı yapılar kuzey-güney doğrultusunda şeritler halinde yerleştirilmiş ve geniş yollarla birbirinden ayrılmıştır (Resim 2 ve 3). 185.000 m² yapılab alanın 34.262 m²'lik bölümünü ana üretim yapısı oluşturmakta, yerleşkede ayrıca yönetim, depolama, servis ve sosyo-kültürel amaçlı yapılar, işlevsel ve rekreasyonel açık alanlar⁶ ile 155 idari/teknik personel, 2100 işçi

2

3

ve ailelerini barındıracak lojmanlar yer almaktadır; 1940'lerde Sümerbank Proje Ofisi tarafından tasarlanan yeni lojmanlar eklenmiştir⁷ (Resim 1 ve 4). 16 ay gibi kısa bir sürede tamamlanan görece büyük ve kapsamlı inşaat sürecinde yaşanan malzeme ve işçi temini güçlükleri ile inşaatı yerinde takip eden Sovyet mühendislerin⁸ uyguladığı detay ve çözümler, Türkiye mimarlık ve inşaat tarihi açısından az bilinen ancak önemli konulardır (Resim 5). Yerleşkenin sunduğu yaşam biçimi kadar geometrik planları, merkezi ısıtma, su ve elektrik sistemleri gibi mimari ve yapısal özellikleri de kentleşmekte olan geleneksel bir toplum için devrimci niteliktedir⁹. Geniş açıklıklı betonarme iskelet sistemiyle inşa edilen yapılar ile yerel ve gösterişsiz malzemeleri yaratıcı detaylarla bir araya getiren mimarlık teknolojisi, dönemi için özgün ve yenilikçidir¹⁰.

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası 1999 yılında kapanmış, ancak ulusal önemi göz önüne alınarak özelleştirme kapsamından çıkarılmış, ardından yerleşke ve içinde yer alan lojmanlar dahil tüm yapılar ile müşterimatları, docomomo_Türkiye'nin girişimiyle 2003-2004 ve 2007-2008 yıllarında kültür varlığı olarak tescillenmiştir. 2012 yılında kurulan Abdullah Gül Üniversitesi'ne aynı yıl tahsis edilen alan için, 2014'te üniversitenin Mimarlık Fakültesi öğretim üyeleri olarak Burak Asiliskender ve Özlem Kevseroğlu ile birlikte hazırladığımız, eğitim ve sosyo-kültürel işlevleri toplumsal fayda odaklı üniversite modeli doğrultusunda tanımlayan Master Plan, Kayseri ve çevresinde yaşayanların da yararlanabileceği bir açık kampüs ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda nitelikli yeni yapı ile restorasyon ve yeniden işlevlendirme projelerinin yer aldığı AGÜ Sümer Kampüsü¹¹, kent kimliği, hafızası ve mekanlarını sürdüren bir projedir.

Yerleşkenin özgün bölümlerinden biri olan Büyük Ambar, hammadde ve bitmiş ürünlerin depolanması amacıyla tasarlanmıştır¹². Yerleşkeye istasyondan kuzeye yönelen doğrudan ulaşan demiryolu hattı ile ana üretim birimi arasında konumlanan 135x45 m boyutlarındaki tek katlı ve dört bölüme ayrılmış yapı, yaklaşık 6.000 m² taban alanına sahiptir (Resim 6 ve 7). Batı cephesi boyunca demiryoluna paralel uzanan kolonat, hammadde ve bitmiş ürün aktarımını kolaylaştırmak amacıyla tasarlanmış olmalıdır.

Dönemi için geniş açıklıklı ve yüksek olarak tanımlanabilecek taşıyıcı sistem, dönemin hesap yöntemleri uyarınca görece narin kesitlidir. Ahşap kalıp kullanıldığı ve inşaatın hızlı tamamlanması istendiğinden malzeme yetersizliği nedeniyle çimento ithal edildiği ve işçi bulunmasındaki güçlükler sonucu mahkumların istihdam edildiği bilinmektedir. Doğu-batı yönünde 9 ve kuzey-güney yönünde 20 akstan oluşan betonarme iskelet, kuzey-güney yönünde çift kolon ve kirişli dilatasyonlarla dörde bölünmüş, çatı seviyesi doğu-batı yönündeki orta akslar üzerinde yükseltilmiştir. Bölümlerin ayrı inşa edildiği anlaşılmaktadır. Aks açıklıkları doğu-batı doğrultusunda 5,50 m, kuzey-güney doğrultusunda kuzeydeki iki bölümde 5,90 m, güneydeki iki bölümde ise 8 m'dir. 35x35 cm kesitli narin betonarme kolonlar temel derinliği hariç, doğu ve batı cephelerinde 5 m'den, yükseltilmiş orta kısımda 9 m'ye ulaşmaktadır (Resim 8). Sondaj çalışmaları, özgün döşeme kotundan 1,25-1,30 m derinlikteki temellerin kolon hizasında iki katlı betonarme münferit pabuç biçiminde düzenlendiğini göstermiştir. Alt pabuç seviyesindeki 50x35 cm kesitli betonarme bağ kirişleri kolon aksı hizasına yerleşmekte ancak

- 1 Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası (İvan Nikolaev / Turkstroj; 1932-1935): Önde Santral, ortada Bakım-Onarım Atölyesi, sağda Büyük Ambar ile yanlarında demiryolu hattı, arkada Fabrika (Veli Demir, Foto Sender / Salt Araştırma, Fotoğraf ve Kartpostal Arşivi).
- 2 Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası (İvan Nikolaev / Turkstroj; 1932-1935), Yerleşkenin kuzeyden perspektifi: Solda ana üretim yapısı ya da Fabrika, ortada Bakım-Onarım Atölyesi, arkasında Büyük Ambar, sağda Elektrik Santrali (Kaynak: Moskova Mimarlık Enstitüsü İvan Nikolaev Arşivi).
- 3 Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası (İvan Nikolaev / Turkstroj; 1932-1935) yerleşim planı (Kaynak: Nikolaev, a.g.e., 1975/2002, numarasız sayfa: "Dokuma fabrikası, Kayseri, Türkiye").

kuzey-güney doğrultusunda bir aksı atlamaktadır. Tek yönde bağ kirişine sahip pabuçlar 155x155 cm ve 85x85 cm, her iki yönde bağ kirişine sahip pabuçlar ise 115x115 cm ve 80x80 cm boyutlarındadır. İç bölücü duvarların yer aldığı aks üzerindeki donatısız beton duvarların görece esnek bir altyapı oluşturmak amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Pabuç ve kirişlerin arası ve üzeri toprakla doldurulmuştur. Özgün döşeme blokaj üzerine orta aksa doğru yükselen hafif bir eğimle dökülen 15 cm kalınlığında şapın ibarettir. Sadece kendini taşıdığı için görece narin tasarlandığı düşünülen 8 cm kalınlığındaki %7 eğimli üst örtü betonarme plağı, kolon akslarına yerleştirilen 20x35 cm kesitli ana kirişler ve aks ortalarında yer alan daha küçük boyutlu tali kirişlerle taşınmaktadır (Resim 8). Metal levha özgün çatı örtüsü ise günümüze ulaşmamıştır.

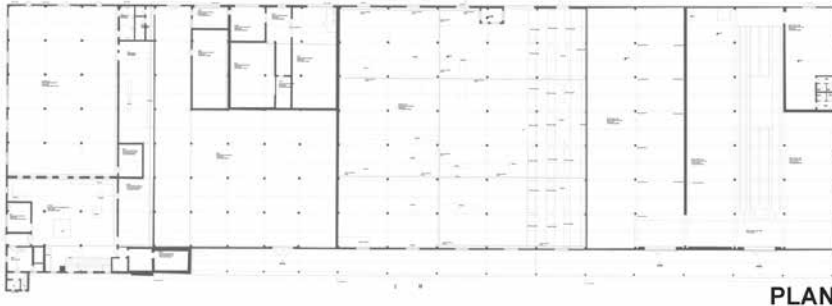
İç bölücü duvarlar 65x200x100 mm boyutlarında harman tuğlasıyla örülmüştür. Yapının sökülmesi sırasında, yine hızlı malzeme temininde yaşanan güçlüklerin neden olduğu düşünülen, en az dört farklı marka ve özellikte tuğlaya rastlanmıştır¹³. Dış beden duvarlarının ise dış yüzü kesme ince yonu, iç yüzü kaba yonu Kayseri tufu¹⁴ ile örülmüş, iç yüzler çimento katkılı

brüt bırakılmış, şap döşeme üzerinde herhangi bir kaplama kullanılmamıştır; sadece dış şap yüzeyler kayganlığını azaltmak için baskıyla pürüzlü hale getirilmiştir. Kesme taş duvarların kaba yonu iç yüzleri ile bölücü tuğla duvarların yüzleri genellikle sıvanmıştır¹⁸. Hiçbir bezemesi bulunmayan yapıda korunmuş diğer mimari öğeler ise servis elemanlarıdır¹⁹ (Resim 11).

Yapı zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramıştır. Kuzey uçtaki yemekhane ve mutfak hacimleri 1970 yılında eklenmiş, kolonadın kuzey ucu kapatılmış ve mutfak hacmi genişletilerek bir bulaşikhane yapılmıştır. Güney uca 2000'li yıllarda bir deprem laboratuvarı oluşturulmuş, özgün döşeme ve açıklıklara müdahale edilmiştir.

Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası yerleşkesinin Abdullah Gül Üniversitesi Sümer Kampüsü'ne dönüşümü sürecinde, Büyük Ambar Binası eğitim, araştırma ve toplantı etkinliklerine evsahipliği yapacak bir buluşma noktası olarak tasarlanmıştır²⁰. 2014-2016 yıllarında Burak Asiliskender ile birlikte hazırladığımız restorasyon projesi, yapıyı yeniden işlevlendirilen bir kabuk olarak korumakta, içerisinde yeni bir yapı grubu ve özgün yapı ile yeni eklenenler arasında çok amaçlı ara mekanlar üretmektedir (Resim 14). Uygulanan tüm restorasyon müdahalelerinin temel ilkesi, yapının özgün mimari ve yapısal sistemine zarar vermeden, kolaylıkla ayrıştırılabilir ve gerektiğinde sökülebilir yeni bir mimari ve taşıyıcı sistem oluşturmaktır. Bu kapsamda yapının betonarme iskelet sistemi, statik açıdan değerlendirilmiş, günümüz için narin özgün taşıyıcı elemanlarının değiştirilmeden korunmasına özen gösterilmiştir²¹. Tüm özgün yapısal elemanlar ile duvarlar korunmuş, olduğu gibi korunması mümkün olmayanlar ise özgüne yakın malzemeler ve günümüze uyarlanmış tekniklerle, yok olmuş kısımlar ise farklı malzeme ve tekniklerle tasarlanarak yeniden inşa edilmiştir.

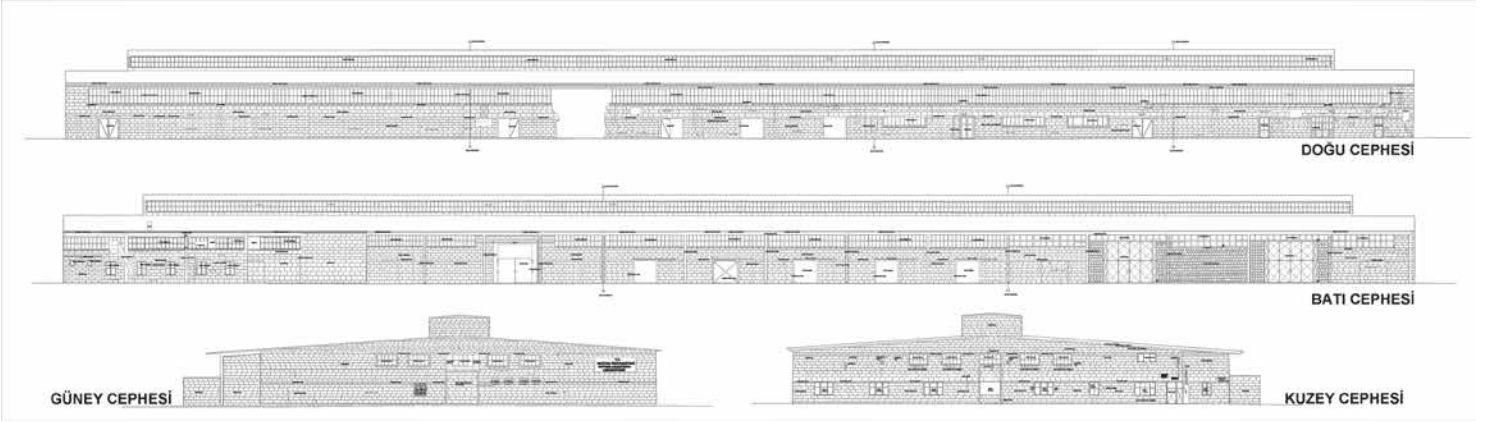
PLAN

kireç harcı ile sıvanmıştır. Tüm duvar örgülerinde eşit oranda çimento ve kireç bağlayıcı ile ince ($\text{Ø}<1\text{mm}$) kum agregadan oluşan zayıf bir harç kullanıldığı izlenmektedir¹⁵. Harca ek olarak taşları birarada tutmak, ince ve yüksek narin duvarların esnekliğini sağlamak ve yanall yüklerle dayanıklı hale getirmek üzere çelik donatı çubuklarından oluşan bir sistem uygulanmıştır. Taş duvarlarda her yatay derze ve tuğla duvarlarda iki yatay derzde bir yerleştirilen $\text{Ø}6$ mm çapındaki çelik çubuklar, betonarme kolonların yüzlerine yerleştirilen $\text{Ø}9$ mm çapındaki daha kalın düşey donatı çubuklarına bağlanmıştır (Resim 10).

Doğal ışık için doğu ve batı dış beden

duvarların üst kısmına sabit demir bant pencereler yerleştirilmiştir¹⁶. Kuzey ve güney cephelerinde üst ve doğu cephesinde alt kotta benzer nitelikte daha küçük pencereler yer almaktadır. Kapılar ise doğu ve batı cepheleri boyunca her aks aralığına bir adet olmak üzere yerleştirilmiştir. Bunlar yine L-biçiminde bükülmüş demir şeritlerden imal edilmiş ve sac levhalarla kanat haline getirilmiştir¹⁷. Tüm pencere ve kapılar basit demir şeritler ve sac levhalardan üretilmiş olmakla birlikte işlevselliklerini artıracak özgün ve yaratıcı detaylarla tasarlanmıştır.

İnce mimari malzemeler ve kaplamalar genellikle basit niteliktedir. Betonarme kolon ve kirişler ile üst örtünün iç yüzü

7

Türkiye’de yeniden işlevlendirilmiş endüstri mirası örneklerinden biri olarak günümüze ulaşan Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası ve yerleşkede yer alan iyi uygulama örneklerinden²² Büyük Ambar Binası, aynı zamanda ülkemizde docomomo_Türkiye ve yerel paydaşlar işbirliğiyle gerçekleştirilen önemli bir koruma deneyiminin odağı olmuştur (Resim 12-14). Sınırlı miktarlardaki basit ve yerel malzemelerin özgün ve yaratıcı teknik detaylarla kullanıldığı proje, maddi kaynak ve teknik uzmanlık desteği sağlayan SSCB ile görece kısa bir sürede bu kadar büyük ve kapsamlı bir yerleşkeyi inşa ederek yurt hizmetine sunan genç Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dostluk ve işbirliğinin de simgesidir. Büyük Ambar Binası’nın eğitim amaçlı yoğun kullanımı günümüzde sürdürülebilir biçimde devam etmektedir.

■ Nilüfer Baturayoğlu Yöney,
Prof.Dr., University of Central Florida;
docomomo_tr

Notlar:

- 1 Dilek Barlas, *Etatism and Diplomacy in Turkey: Economic and Foreign Policy Strategies in an Uncertain World, 1929-1939*, Brill, Leiden, 1998.
- 2 Selim İlkin, "Birinci Sanayi Planı'nın Hazırlanışında Sovyet Uzmanlarının Rolü", *Cumhuriyetin Harcı 2 - Köktenci Modernitenin Ekonomik Politikasının Gelişimi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 201-238.
- 3 Bu dönemde sanayi yapı ve yerleşkeleri üzerinde uzmanlaşan İvan Sergeyeviç Nikolaev (1901-1979), Kayseri ve Nazilli Sümerbank fabrikaları yanında, İvanovo, Kasimov, Psokov, Tiran ve Harbin gibi çok sayıda dokuma tesisinin tasarımcısıdır. 1958-1970 yılları arasında Moskova Mimarlık Enstitüsünün rektörü olarak görev yapmıştır. Bkz.: İvan Nikolaev, *Архитектурная Типология Промышленных Предприятий (Sanayi Tesislerinin Mimari Tipolojisi)*, Stroyizdat, Moskova, 1975 (yeniden basım: 2002). Avrupa modernizminin dönüm noktası olan 1930'lar, devrim ve savaşlarla yıpranmış ve yorulmuş bir kıtayı yeniden yapılandırmayı amaçlayan idealist *avant-garde* mimari yaklaşımların sonunu getirmiştir. SSCB'de 1932'de Stalin'in kontrolü altına giren VOPRA dışındaki tüm bağımsız profesyonel mimarlık grupları dağıtılması, Konstrüktivizm akımını sona erdirmiş ve artık devlet işçisi haline gelen mimarların tasarımlarında siyasi bakımdan uygun bir akılcılık ve standartlaşma

8

9

izlemelerine neden olmuştur. Vesnin Kardeşler ve OSA gibi Nikolaev de sanayi tasarımına yönelmiştir. Büyük ölçekli sanayi yapılarının mimarisi de klasik bir ifade kazanırken, simetri ve anıtsallığın işlevselliğin önüne geçtiği izlenir. Örneğin bkz.: Alan Colquhoun, *Modern Architecture*, Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 133-135. Farklı bölüm ve yapılarında hem bu resmi anıtsal klasisizmi hem de görece daha serbest Konstrüktivist yaklaşımları yansıtan Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası'nın mimari tasarımı tam da bu dönüm noktasına aittir.

- 4 Yaşar Semiz, Güngör Toplu, "Cumhuriyet Döneminde Devlet Tarafından Kurulan İlk Sanayi Kuruluşu Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası", *SUTAD*, sayı 45, 2019, s. 29-59.
- 5 Burak Asiliskender, Nilüfer Baturayoğlu Yöney, "Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası", *Prof.Dr. İnci Aslanoğlu için bir Mimarlık Tarihi Dizimi*, ed.: T. Elvan Altan, Sevil Erginsoy, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara, 2019, s. 1-5.
- 6 Burak Asiliskender, Nilüfer Baturayoğlu Yöney, "The Revolarization of Industrial Heritage: AGU Sümer Campus in Kayseri, Turkey", *Proceedings of the Le Vie dei Mercanti XIVth International Forum, "World Heritage and Degradation: Smart Design, Planning and Technologies"*, ed.: C. Gambardella, Fabbrica della Conoscenza, İtalya, 2016, s. 1158-1164.
- 7 Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Burak Asiliskender, "Modern Mimarlık Mirasının Dönüşümünde Basit Onarım Uygulamaları: Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası İç ve Dış Vazife Evleri Örneği", *Kağır Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri VI*, ed.: İrem Nardereli Bülbul, İBB KUDEB, İstanbul, 2015, s. 120-145.

4 Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası (İvan Nikolaev / Turkstroj; 1932-1935): Üstte yerleşkenin doğudan görünümü; solda İdare Binası, sağda Fabrika ve arkasında Elektrik Santrali'nin bacaları. Altta yerleşkenin güneyden görünümü; solda Büyük Ambar, ortada Fabrika, sağda İtfaiye ve arkasında İdare Binası (Kaynak: *La Turquie Kemaliste*, no: 9, Ekim 1935, s. 16-19).

5 Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Büyük Ambar Binası inşa halinde, yapının önünde Mühendis İvan Komzin (Kaynak: Komzin, a.g.e., 1973, numarasız sayfa: "Türkiye. Kayseri. Bir dokuma fabrikasının inşaatında. 1934").

6-7 Büyük Ambar Binası Rölöve Projesi, Plan ve görünüşler (Kaynak: Ofis MPU, İsmail Ruhlukürkçü, Güntülü Gündoğ, 2011).

8 Büyük Ambar Binası, Orta akstan kuzeye bakış, restorasyon öncesi, 2015 (Kaynak: Nilüfer Baturayoğlu Yöney).

9 Büyük Ambar Binası, Orta akstan kuzeye bakış, restorasyon sonrası (Fotoğraf: Gürkan Akay / TRIMline'nın izniyle).

10

11

10 Büyük Ambar Binası, Kesme taş dış cephe beden duvarlarında yatay derzlerle yerleştirilen çelik donatı çubukları ve bu çubukların kolon dış yüzünde bağlandığı donatı çubuğu, 2015 (Kaynak: Nilüfer Baturayoğlu Yöney).

11 Büyük Ambar Binası, Özgün yangın söndürme sistemine ait merkezi vana sistemi ile silindirik radyatörler, 2014 (Kaynak: Nilüfer Baturayoğlu Yöney).

12-13 Burak Asiliskender ve Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Büyük Ambar Restorasyon ve Yeniden İşlevlendirme Projesi, 2016 (Fotoğraflar: Gürkan Akay / TRIMline'in izniyle).

14 Kayseri Sümerbank Bez Fabrikası Büyük Ambar Restorasyon ve Yeniden İşlevlendirme Projesi, Tasarım konsept şeması, 2014 (Kaynak: Burak Asiliskender ve Nilüfer Baturayoğlu Yöney).

8 İvan Vasilyeviç Komzin (Комзин Иван Васильевич), *Bir Rüyaya İnanıyorum* (Я верю в мечту), Izdatel'stvo politicheskoy literatury (Издательство политической литературы), Moskova, 1973.

9 Burak Asiliskender, *Modernleşme ve Konut: Cumhuriyet'in Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul, 2008, s. 47-48.

10 Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Burak Asiliskender, "The Technology of an Early Reinforced Concrete Structure in Turkey: The Great Storehouse of the Kayseri Sümerbank Textile Factory (1932-1935)", *Proceedings of the Le Vie dei Mercanti XIIIth International Forum, Heritage and Technology - Mind, Knowledge, Experience*, ed.: C. Gambardella, Fabbrica della Conoscenza, İtalya, 2015, s. 266-274.

11 Asiliskender, Baturayoğlu Yöney, a.g.e., 2019.

12 Burak Asiliskender, Nilüfer Baturayoğlu Yöney,

Ayşegül Özer, "Modern Mimarlık Mirasının Onarımı ve Yeniden İşlevlendirilmesi: Kayseri Sümer Bez Fabrikası Büyük Ambar Binası", *Kâgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri VII*, ed.: F. Atay, N. Özcan, İBB KUDEB, İstanbul, 2016, s. 249-276.

13 Bunların arasında yüksek niteliğiyle dikkat çeken tipin bir yüzünde arı markası diğer yüzünde ise "D. K. Büyükdere" yazısı yer almaktadır. Daha kaba biçimli ancak eş boyuttaki diğer tuğlalar ise "R", "A" ve "H" / "Ψ" markalarıyla işaretlenmiştir. Bu tuğlalar kalınlıkları dışında Raymond'un "tuğla, parlak Marsilya, çökük yüzü" biçiminde tanımladığı tipe uygundur. Bkz.: Alexandre M. Raymond, *Notes Pratiques et Résumés sur l'Art du Constructeur en Turquie (Contenant 180 Croquis et 15 Planches hors Texte)*, Typo-Lithographie Centrale I. Della Rocca, İskenderiye, 1908.

14 20 cm kalınlığındaki duvarların yatay sıraları 24 ve 30 cm yüksekliğinde düzenlenmiş, dar sıralar kapı lentoları ve pencere denizliklerine denk getirilmiştir. Yarı taş türü andezitik tuf (tufa) olarak tanımlanmıştır. Ancak 20. yüzyılın ilk yarısında kullanılan ocakların halen işler olmaması, ocakların belirlenmesini olanaksız hale getirmektedir. Kayseri çevresinde çok rastlanan bu taş, kırmızı, gri ya da kahve tonlu olup içinde iriden mikroskobik boyuta kadar farklı çaplarda volkanik cüruf barındırmaktadır.

15 İçinde çimento bulunmasına rağmen harcın hava kireci harcı gibi elle kırılabilir düzeyde zayıf olması ve hidrolik nitelik göstermemesi, çimentonun tepkimeye girmedeği biçiminde yorumlanabilir. Bunun nedeni söndürülmemiş hava kireci kullanılması ve harç karışımındaki tüm suyu kirecin çekmesi sonucu, çimento taneciklerine kimyasal tepkimeye girecek su kalmaması biçiminde açıklanabilir. Harç matrisinin açık rengi, içinde tuğla ya da kiremit tozu gibi hidrolik nitelik kazandıracak yapay bir puzolanik katkı bulunmadığını düşündürmektedir. Daha açık renkli yerel tuf ve volkanik topraklar da puzolanik etkinlik gösterebilmekle birlikte, deneysel çalışmalar bu niteliklerinin düşük düzeyde olduğunu ve istenen mekanik dayanım değerlerinin sağlanabilmesi için büyük miktarlarda kullanılmalarının gerektiğini göstermiştir. Bkz.: Hale Kozlu, *Kayseri Yöresindeki Tarihi Harçların Karakterizasyonu ve Onarım Harçlarının Özellikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İTÜ FBE, İstanbul, 2010. Bu tür bir katkının hava kireci ile birlikte kullanılmış olması da harcın zayıflığını açıklayabilir.

16 140 cm yüksekliğindeki pencereler doğu ve batı cepheleri ile yükseltilmiş bölümün aynı yöne bakan cephelerinde sürekli ve betonarme kolon ve kirişlerin dış tarafında yer almaktadır. Su geçirimsizliği sağlamak için denizlik ve lento seviyelerinde özel detaylar üretilmiştir. Pencereler düz ve L-biçiminde bükülmüş basit demir şeritlerden imal edilmiştir.

17 Doğru cephesindeki kapılar yana doğru açılan 220x110 cm boyutlarında iki kanattan, batı cephesindekiler ise yukarıdan asılmış 230x230 cm boyutlarında yana doğru kayarak açılan tek kanattan ibarettir. Kuzey ve güney cephelerinin orta aksında 500x220 cm boyutlarında, iki camlı kanatla örtülen birer kapı boşluğu yer almaktadır.

18 Örgü harcı benzeri yumuşak ve zayıf sıva karışımı kireç esaslı olmalıdır. Beden duvarlarının dış yüzlerinde özgün derz harcı örneğine rastlanmamıştır.

19 Özgün yangın söndürme (sprinkler) sistemine ait tavana asılı borular, merkezi vana sistemi ve doğu cephesindeki üzerlerinde Kiril alfabesiyle "sprinkler" (СПРИНКЛЕР) ve "Moskva" (МОСКВА) yazılı iki kırmızı zil ile elektrik sistemine ait sigorta kutuları, aydınlatma armatürleri ve çelik borular bunlara örnek gösterilebilir.

20 Asiliskender, Baturayoğlu Yöney, Özer, a.g.e., 2016.

21 Hiçbir yapısal taşıyıcı elemanın mantolanmasına ve boyut değişikliğine uğramasına gerek duyulmamış, sadece doğu ve batı cephelerinde yer alan kolonların yatay pencereler arasında kalan kısımları, kısa kolon riskine karşılık fiber donatılı plastik (FRP) tekstil ile

12

sarılarak güçlendirilmiş ve batı cephesindeki kolondaki mafsallaşmış altı kolon çelik sac levha ile sarılarak güçlendirilmiştir. Yanal yükler için bazı akslara betonarme perde duvarlar ve dış cepheyi oluşturan taş perde duvarı desteklemek için iç yüzüne sıva altında kalacak cam lifi donatılı plastik (GRP) tekstil yerleştirilmiştir.

22 Büyük Ambar Binası, Arkitera Türkiye Mimarlık Yıllığı 2016'da restorasyon / yeniden işlevlendirme projeleri arasında ve Hollanda Araştırma Enstitüsü tarafından 2022'de düzenlenen "Yeniden İşlevlendirme: Sürdürülebilir Mimari Dönüşüm için Perspektifler ve Stratejiler, Eski Yapılar, Yeni Kullanımlar" Sergisi için Türkiye'den seçilen 10 yapı arasında yer almıştır. 2019'da Horacio Torrent (docomomo_Şili) editörlüğünde derlenen *Modern Heritage and Best Practices* adlı kitap ile docomomo_Türkiye "iyi uygulamalar ulusal seçkisi" içinde bulunmaktadır. Ayrıca, pek çok ulusal ve uluslararası konferansta sunulmuş, bilimsel mimarlık kitap ve dergilerinde yayınlanmıştır. Projenin bölme duvar sistem çözümlerini gerçekleştiren TRIMline'a, yapının güncel fotoğraflarıyla katkısı için teşekkür ederiz.

Konum: **Kocasinan, Kayseri**

Yapım Tarihi: **1935**

Proje Alanı: **6.000 m²**

Restorasyon / Yeniden İşlevlendirme Tarihi: **2016**

İşveren: **Abdullah Gül Üniversitesi (AGÜ)**

Mimarlar: **Burak Asiliskender, Nilüfer Baturayoğlu**
Yöney

Yardımcı Mimar: **İlknur Kuşkaya**

Genel Yüklenici: **MEFA**

Şantiye Yönetimi: **Yücel Çelik / MEFA**

Şantiye Mimarları: **Çiğdem Karamürsel, Burcu**

İmamoğlu / MEFA ; Mustafa Hakkı Demirel, Batuhan

Beşli, Hüseyin Girginoğlu / İsttasyon Mimarlık

Statik: **Koray Aydın**

Mekanik: **Ziya Derin, Umut Aydın**

Elektrik: **Özgür Çökük, Umut Aydın**

Tesisat: **Ziya Derin, Umut Aydın**

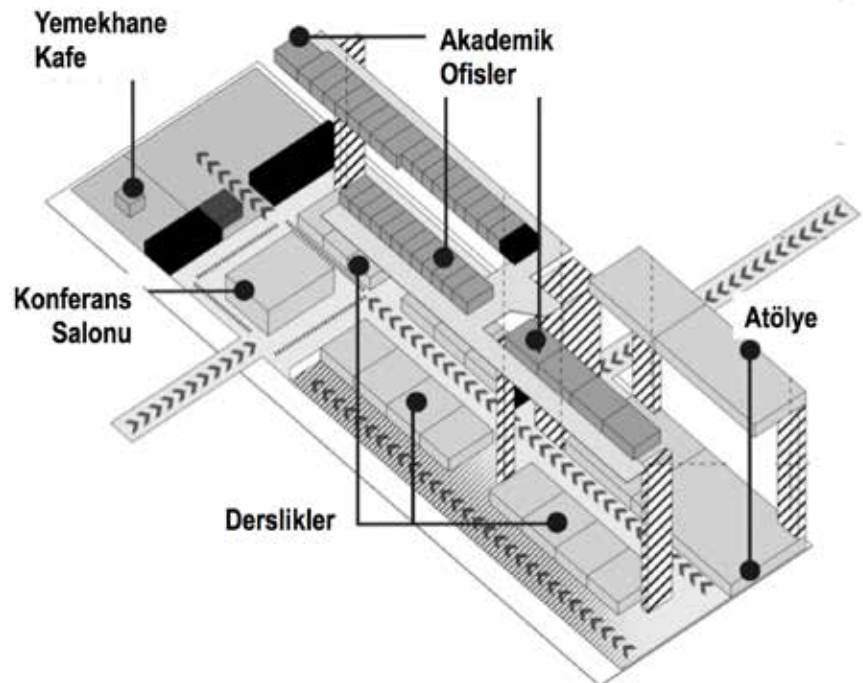
Proje İşbirlikleri: **AGÜ Yapı İşleri ve Teknik Daire**

Başkanlığı (altyapı projesi)

Danışman: **Ayşegül Özer (restorasyon)**

13

14